

Maelezo kwa walezi

Karatasi ya ukweli (Swahili)

Katika karatasi hii ya ukweli

Mahakama ya Kiraia na Utawala (NTCAT) ya Mkoa wa Kaskazini inateua mlezi kufanya maamuzi fulani kwa mtu mzima chini ya utaratibu wa ulezi. Karatasi hii ya ukweli inaeleza:

Nini majukumu yako makuu Mamlaka yako ya jumla, kanuni ambazo unapaswa kufuata na mambo unayoweza na usiyoweza kufanya

Nini majukumu maalum Masuala ya mali, kuweka kumbukumbu na upatikanaji wa habari

Nini cha kufanya kama hali yako inabadilika Kuhitaji wakati wa kupumuzika au kubadilisha utaratibu wa utunzaji

Majukumu yako makuu ni nini?

Kusimamia masuala ya kibinafsi au ya kifedha

Kama mlezi wa kisheria, utafanya maamuzi kwa watu wazima unaowawakilisha kuhusu masuala ya kibinafsi au ya kifedha ambayo una mamlaka. Ni muhimu kwamba maamuzi yako yawe ya wakati, na kwamba utende kama mwakilishi kwa watu wazima katika mambo haya.

Wakati NTCAT inafanya utaratibu wake wa ulezi itakuambia ni maamuzi gani unayoweza kufanya na kukupa nakala ya utaratibu kama ushahidi wa mamlaka yako. Inaweza kuwa na manufaa kuwa na amri na wewe wakati unaenda kwenye mikutano rasmi kwa ajiri ya watu wazima.

Kutumia mamlaka yako ya kisheria

Ili kukidhi majukumu yako kama mlezi, unaweza kufanya kitu chochote kwa watu wazima ambacho wanaweza kufanya kulingana sheria.

Lakini hii inatumika tu kwa maamuzi yaliyoorodheshwa kwa amri. Na mamlaka yako daima yako chini ya sheria katika *Sheria ya Ulezi ya NT ya Watu Wazima ya 2016* na amri ya ulezi.

Ikiwa mtu mzima hawezi kufuata maamuzi yako, unaweza kuomba msaada toka kwa NTCAT. NTCAT itazingatia maslahi ya watu wazima na nini kinachoweza kuwalinda kutokana na madhara, kukataliwa, unyanyasaji au unyonyaji.

Kutenda kwa uaminifu na kwa haki

Kama mlezi, unatakiwa:

- Fuata Sheria ya Ulezi, hasa kanuni za ulezi
- kuzingatia amri ya ulezi na amri nyingine yoyote ya NTCAT
- kushirikiana na walezi wengine au waamuzi wa kuteuliwa
- kuzingatia maoni na matakwa ya mtu yeyote 'mwenye nia'
- kutenda kwa uaminifu, huduma, ujuzi na bidii.

i Tafadhali angalia karatasi yetu ya ukweli ya 'Nini maana ya Mlezi', au kifungu cha 3 cha Sheria ya Ulezi, kwa ufafanuzi wa 'mtu mwenye nia'.

Kujua mipaka ya mamlaka yako

Sheria ya Ulezi inaweka orodha ya vitendo ambavyo huwezi kuchukua kama mlezi. Huwezi:

- kupiga kura kwa niaba ya mtu wazima katika uchaguzi wa serikali au kura ya maoni
- kufanya, kubadilisha au kukataa mapenzi yao, nguvu ya wakili au kuendeleza mpango wa kibinafsi (au kitu kilicho na athari sawa)
- kutumia haki zao kama mtuhumiwa katika uchunguzi wa makosa ya jinai au utaratibu (ikiwa ni pamoja na wale walio chini ya *Sheria ya Afya ya Akili na ya Huduma Zinazohusiana 1998*, sehemu ya 10)
- kufanya uamuzi kuhusu au kukubaliana na huduma za afya ambazo ni 'vikwazo' (tazama 'Kuelewa Sheria ya Ulezi ya NT ya Watu Wazima').

Huwezi kufanya au kuathiri maamuzi kuhusu:

- huduma na ustawi wa watoto wazima au watu wazima wanaochukua mtoto
- watu wazima wanaanza au kumaliza uhusiano, au kuolewa au kutengana.

i Tafadhali angalia sehemu ya 3 'Mamlaka ya Ulezi' katika Sheria ya Ulezi na sehemu ya 3 'Waamuzi' katika *Sheria Maalumu ya Mipango Binafsi ya 2013*.

Inakuwaje kuhusu mambo maalum?

Kushughulika na mali

Ikiwa una mamlaka ya masuala ya kifedha, unastahiki majukumu sawa, majukumu na mapungufu ya mdhamini. Lazima uangalie mali ya mtu mzima:

- kama vile unavyoshikilia kwa uaminifu, utafanya tu kwa maslahi yao
- kutumia ujuzi na maamuzi kama mtu mwenye busara, mwenye hekima atatumia katika mambo yao ya kifedha.

Kutoa kwa wategemezi na kutoa zawadi

Ikiwa una mamlaka ya masuala ya kifedha, unaweza kutumia mali ya watu wazima ili kuwapa wategemezi wao au kutoa zawadi ikiwa:

- ni jambo ambalo watu wazima walikuwa wakifanya wakati walipokuwa na uwezo wa kufanya maamuzi, au wanaweza kutarajiwa kufanya
- thamani yake ni nzuri.

NTCAT inaweza kuzuia au kupanua mamlaka yako kutoa kwa wategemezi na itasema hii katika amri ya ulezi.

Kupata taarifa

Una haki ya kupata habari zinazohusiana na watu wazima, kwa muda mrefu kama ilivyo:

- muhimu kwa jukumu lako kama mlezi
- mdogo kwenye mambo uliyo na mamlaka.

Ikiwa habari unayoomba imekataliwa bila udhuru unaofaa, unaweza kuomba kutoka NTCAT ili amri itolewe.

Lazima usijadili au kufichua maelezo ya kibinafsi na ya siri ya mtu yeyote aliye nje ya mamlaka yako kama mlezi.

Kuweka rekodi na gharama za kudai

NTCAT inapaswa kupitisha gharama ambazo una haki ya kudai kutoka kwa watu wazima katika utaratibu wa utunzaji, au utaratibu tofauti.

Ni muhimu kuelewa nini unaweza na hawezi kutumia na kudai, na kuweka kumbukumbu nzuri ya fedha na mengine.

Lazima uombe msaada kutoka kwa NTCAT au Ofisi ya Ulezi wa Umma kama huna uhakika unayoweza au unapaswa kufanya.

Je inakuwaje hali yako ikibadilika?

Kubadilisha utaratibu wa utunzaji

Wewe, mtu mzima au mtu mwenye nia kwa mtu mzima munaweza kuuliza NTCAT ili kupitia upya amri ya ulezi wakati wowote.

Kabla ya kuomba, tafadhali zungumza na wafanyakazi wetu kwenye Ofisi ya Ulezi wa Umma kuhusu mabadiliko unayotaka.

Kuondoa au kuhitaji muda wa kupumuzika

Ikiwa huwezi kuendelea katika nafasi yako kama mlezi, unaweza kujiuzulu kwa kutoa taarifa kwa maandishi kwa NTCAT.

Ikiwa unahitaji kuchukua muda mfupi kutokana na afya mbaya au sababu nyingine, lazima kwanza ujulishe Ofisi ya Ulezi wa Umma ili tunaweza kufanya mipangilio kwa mtu mzima.

Ikiwa wewe ni mlezi pekee wa mtu mzima, Mlezi wa Umma itafanya kazi mahali pako mpaka utakaporudi. Lakini ni muhimu kwamba utuambie mara tu unaweza kuchukua nafasi yako tena.

Kuitikia kifu

Ikiwa mtu mzima au mlezi mwingine wa mtu mzima amekufa, lazima uwaambie NTCAT na Ofisi ya Ulezi wa Umma haraka iwezekanavyo.

Nyaraka muhimu

- *Sheria ya Ulezi ya NT ya Watu Wazima ya 2016*
- *Sheria Maalumu ya Mipango Binafsi ya 2013*
- *Sheria ya Afya ya Akili na ya Huduma Zinazohusiana 1998*
- Mwongozo wetu wa uelewaji wa ulezi (mwongozo wetu *Understanding guardianship*)

Kama una swali lolote, tafadhali wasiliana nasi:

1800 810 979

public.guardian@nt.gov.au

www.publicguardian.nt.gov.au